

I Barcelona

Spaans leven

Het was nacht toen wij te Port Bou de Spaanse grens overschreden.

Een flauwe herinnering is mij bijgebleven van slaperige douaniers met lange ruime handschoenen, een nog langer geduld en nog ruimer geweten, van afschuwelijke grijze koffie met zuur brood en van een treinafdeling voor *señoras* bestemd waarvan de drager van onze handbagage zonder veel omslag het belemmerend bordje wegnam.

Na deze eerste kennismaking met het *hecha la ley, hecha la trampa*¹ sliepen wij weer in en ontwaakten eerst ten volle toen wij, in gezelschap van onze handkoffers, op de onbarmhartigste wijze door elkaar werden geschud. Wij meenden een Spaanse aardbeving te voelen, maar het bleek slechts de kennismaking met een Spaanse bestrating te zijn.

De erbarmelijke toestand van Barcelona's grootste straten, wier golvende zandrivieren nu en dan in diepe moerassen veranderen en hoogst zelden met enige mandjes geklopte stenen, hier en daar luchtig neergesmeten, tot een tijdelijk geëffende hardheid worden gebracht, deed een geestig Fransman de stad met 'une belle femme... mal chaussée' vergelijken. Nu is men over Barcelona's slecht schoeisel het vrij algemeen eens, maar natuurlijk lopen de oordeelvellingen over haar schoonheid nog al uiteen.

Bieden de oudere wijken inderdaad enige statige eigenaardige gevels aan, in deze enge kronkelende straten ontbreekt overal de noodzakelijke afstand waarop die gevels tot hun recht konden komen, en vindt men in de nieuwere buurten brede wegen in overvloed, dan zijn er de karakterloze, moderne paleizen zelden bewonderenswaard. Ongetwijfeld bezit de stad fraaie openbare en bijzondere gebouwen, zoals de ruime universiteit, de

¹ Met de wet wordt de ontduiking gemaakt.

dom en de nog onvoltooide Jezuïetenkerk, het atelier van de schilder Masriera: een Griekse tempel met de standbeelden van Fortuny en Rosales in de voortuin en de woning van de heer Vidal:¹ een fantastisch huis, half Moors, half bouwdoosstijl.* Toch mag, mijns inziens, Barcelona slechts dan mooi heten, wanneer men voornamelijk op haar ligging let.

Hoe heerlijk deze was en is, wist de oude Satan reeds, die Jezus op een berg achter de stad voerde en hem daar al de heerlijkheid van het land onder zijn voeten als prijs voor zijn aanbidding bood. In het Latijn –dat toen de taal der diplomatieke onderhandelingen was– begon de verleider zijn rede met ‘tibi dabo’ en ter gedachtenis aan dit feit draagt de berg nog heden ten dage de naam Tibidabo.

Mocht u ooit Barcelona bezoeken, begin dan met deze hoogte te bestijgen; het panorama is er inderdaad bekoorlijk. Naar het noordwesten in het verschiet de parelgrijze Pyreneeën, dofblauwgetint in de diepe kloven, blinkend wit op de statige toppen; op de voorgrond golvende heuvelreeksen, fletsgroen van kleur met brede rossige strepen van vers omgeploegde akkers, naast fluweelgroene plekken van breed gekroonde pijnbossen. Op dit fijn getint tapijt trekt een donkere plek de aandacht: het is de grillige obeliskwand waartegen het klooster Montserrat leunt. Naar het oosten ziet ge allereerst in de verte het halfrond van de Middellandse Zee, een reusachtige kom gelijk, met gesmolten saffier gevuld, dat verdampend omhoog stijgt en de hemelkoepel doorgolft terwijl het beneden de felle zonnestrallen weerkaatst en in miljoenen fonkelende sterren doet uiteenspatten. Dan volgt, helgeel, de Spaanse kust, wier flauw kronkelende lijn eerst door de kale berg Montjuich met zijn strakke vestingomtrekken, daarna door het mastenbos der schepen, de vooruitspringende havendam en de voorstad Barceloneta wordt onderschept. Naast het fort en achter de haven ligt de oude stad: van de Tibidabo gezien een dichte,

¹ Een zeldzaam kunstenaar, in wiens werkplaats zowel het hout gesneden als het glas beschilderd en gebrand, zowel het marmer gebeeldhouwd als de zijde geweven, zowel een matras gevuld als een ijzer traliewerk gesmeed wordt.

grijze kern die, een poliep gelijk, een menigte lichtere armen over de rode akkers uitstrekt, waarmee zij omliggende dorpen bereikt en als voorsteden aan het zwellend lichaam vasthecht. Ook naar de bergrug omhoog, vanwaar ge het uitzicht geniet, heeft de stad haar vertakkingen uitgezonden, die Gràcia, een stadje van 23.000 inwoners, hebben omvat en te Sarrià, tegen de helling, in honderden landhuizen vaneen zijn gesprongen. Blinkend geel verrijzen daar de gepleisterde muren uit het lover der olijven, oranjebomen, eucalyptussen, sint-jansbrood- en pijnbomen, dat de sierlijke tuinen met een kleurengamma van het doffe grijs der edelweiss tot het glanzige groen der hanenveren vult, terwijl blauwgroene lijsten van grillige cactussen met hun stekelig gebladerte, dat op dikke, platte koeken lijkt die schots en scheef uit elkaar voortspruiten, of van stugge aloë's, wier scherp gepunt lof aan de kaken van verscheurende vissen doet denken, de bezittingen omsluiten.

Hoewel de torenstijl van onze nieuwste Hollandse bouwkundigen nog niet tot hier is doorgedrongen, noemt de Cataloniër zijn landhuis een toren (*torre*). Deze benaming dagtekent van de goede oude tijd der zeeroovers en slavenhalers, toen de stad beneden nog in een keurslijf van wallen en bastions was gevat en de zomerwoningen boven eveneens van verdedigingswerken waren voorzien. De Barceloner heeft de voorvaderlijke naam behouden en ook de gewoonte om 's zomers naar buiten te gaan nog niet verruild voor de nieuwerwetse reismanie van Engelsen en Nederlanders.

Ofschoon Barcelona van zeer oude adel is, zoals een paar muurbrokken uit de Fenicische en enige zuilen uit de Romeinse tijd bewijzen, heeft zij een democratisch karakter en tracht zij er modern uit te zien. Haar eerbiedwaardige gedenktekenen houdt zij zó goed verstopt in onaanzienlijke huizen dat de vreemdeling ze ternauwernood kan vinden; haar nieuwe, rechte, brede, nuchtere straten daarentegen dringt zij hem op met alle bluf van een parvenu. Haar sterk garnizoen dankt zij uitsluitend aan haar oproerige, republikeinse geest en het minachten van het adellijk Madrid is een van de voornaamste arti-

kelen in de politieke geloofsbelijdenis van elke oprechte Cataloniër.

Dat Barcelona nog immer een stad van mammon is, blijkt duidelijk. Het geld speelt er een hoofdrol; en hoeveel er ook verdiend wordt door een werkzaamheid die de Cataloniër een ereplaats onder alle Spanjaarden aanwijst, nog meer wordt er omgezet door het spel. Kinderen en armen werpen hun centimes op het draaibord om een koekje of een sigaar te winnen; minvermogenden kopen voor drie peseta¹ tiende delen van loten of wedden 's zondags, bij de hanengevechten, om ietwat hogere sommen, rijken schaffen zich de gehele loten aan, dobbelen in de clubs en speculeren in de nationale fondsen.

Toch wordt het geld niet om zich zelf begeerd; het potten schijnt onbekend te zijn bezuiden de Pyreneeën. Zo gewonnen, zo geronnen, is een vrij algemene leus; een Spaans spreekwoord zegt, de vader handelaar, de zoon edelman, de kleinzoon bedelaar; en de verkoop der huiden van ongevange beren komt ook niet zelden voor. De *gitana*,* uit het zuiden herwaarts afgedwaald om dagelijks een paar *perritas*² meer te kunnen verdienen, geeft ook hier haar middagmaal prijs voor een bloem in het haar, en de speculant die pas zijn gedwongen offerande heeft gebracht aan de beurs, koopt een prachtig landgoed voor de gouden regen die hij tegen morgen verwacht. Spelen of niet spelen, verdienen of luieren, iedereen wil genieten, het plezier is aller doelwit.

Toch is het geen plezier van het noorden, waar de ingepopte vrolijkheid de vleugels niet uitslaat eer de wijnfles minstens half is geleegd en de deftigheid haar bedrieglijk masker niet aflegt alvorens de andere helft van het verwarmend vocht de tongen heeft ontboeid. Onder een zuidelijke hemel kent het gistende bloed geen ijskorst die eerst moet wegsmelten en de Spaanse waardigheid schaamt zich niet over jeugdige opwellingen van het hart. Voor een danspartijtje, waarbij de maag juist genoeg

1 Peseta = frank.

2 Hondje; benaming van de vijfcentimestukken, waarop leeuwjes afgebeeld zijn die het wapenbord vasthouden.

krijgt om haar dorst te lessen, trekt hier geen jongmens verachtelijk de neus op en grijzende hoofden voelen zich niet gekrenkt wanneer zij op een lotto'tje worden genodigd.

De Spanjaard is gezellig van aard en even uithuizig door de helderheid van zijn hemel en de somberheid van zijn woning waarin hij de middaghitte ontvliekt, als wij huiselijk zijn door de grauwhed van ons zwerk en de vriendelijkheid van het haardvuur, dat ons in de koude troost. Vandaar een onophoudelijke levendigheid in de straten die onbekend is in noordelijke steden van dezelfde grootte. Al wat arbeidt is de halve dag op de been om te werken en de andere helft om buiten te rusten of zich te vermaken; al wat luiert knoopt er een groot deel van de nacht bij aan omdat het minder rust behoeft. Hoofdzaak is de tijd zoek te maken, als het kan met pret, als het moet met werk, als er niets beters op te vinden is met uren lang slenteren door de straten, starogen en dominospelen in de koffiehuisen, babbelen en gluren in de schouwburgen.

Geen betere gelegenheid om dit leven gade te slaan dan de Rambla, Barcelona's brede hartader die, de oude stad snijdend, de haven met de nieuwe wijken verbindt en door de Cataloniër stoutweg met een Parijse boulevard wordt vergeleken.

Tussen twee reeksen van hoge huizen ingesloten, wier eentonig grauwe gevels weinig andere versiersels dragen dan de groen aangestreeken, getraliede balkons en de dito groene zonblindes voor de talloze, kleine vensters, biedt deze straat in het midden een breed, schaduwrijk wandelpad voor voetgangers aan, dat tussen twee smallere wegen voor rijtuigen, karren en paardenspoor is gevat. Bovendien lopen aan weerszijden trottoirbanden langs de cafés en winkels die in de benedenlokalen der woonhuizen zijn gevestigd.

Stop watten in de oren wanneer ge in deze straat verblijf houdt en slapen wilt. Nauwelijks heeft de *sereno*¹ zijn eentonig geroep van 'zolaat, heit de klok, het weer is mooi' gestaakt of met het klokkengebengel van de bruine geiten en dito koeien

¹ De sereno is een nachtwacht; letterlijk vertaald betekent het woord: helder, kalm. ★

die haar melk gaan afleveren, begint, al vóór zonsopgang, het rumoer. Nu volgt het gelui van de kerkklokken, het gerinkel van de bellen van de muilezels, het knallen van de zwepen, het ratelen van de wagens. Allengs groeit de menigte in het middenpad aan en de afzonderlijke klanken smelten samen tot een doordringend gegons. De winkels en de kiosken worden geopend, de straten geveegd, de gekleurde spotbladen buiten gehangen en overal waar iets nieuws te zien of te kopen is, vormen zich groepen van pratende belangstellenden. Thans dagen de gillende krantenjongens op, die in snelle vaart de stad doorkruisen en de onverstaanbare kreten van vis- en groentenverkopers vervangen hun wegstervend geschreeuw. Plotseling doorsnijdt al deze geluiden het geschetter van trompetten. Een bataljon infanterie, door jongens omstuwde, nadert met snelle, veerkrachtige schreden.¹ Voor de muziek gaan, in twee gelederen, een zevental der grootste en krachtigste manschappen (*los gastadores*) uit die ruim baan maken door de gehele breedte van de wandelweg in te nemen. De overigen, die klein maar stevig gebouwd zijn, zou men met hun rode broeken en donkerblauwe jassen voor Fransen kunnen houden, ware het niet dat zij groene handschoenen dragen en een eigenaardig grijs hoofddeksel, half sjako, half kepie, van voren rechtopstaand en schuin aflopend over het achterhoofd.

Ondertussen neemt de bedrijvigheid nog altijd toe. De tramwagens met drie of vier muildieren bespannen en over hun ganse lengte met gekleurde winkelaankondigingen bezet, rijden onophoudelijk heen en weer naast de grote omnibussen die de hotels met het station verbinden, de faëtons, geliefkoosd vervoermiddel der Catalonische families, de kosmopolitische *fiacres de place* en de karren met gele manden beladen, waaruit zwarte houtskool omhoog stuift. Naast de kiosken binden rechts tal van bloemenverkoopsters echte en nagemaakte rozen, anjers, geraniums en camelia's, tot ruikers van allerlei afmetingen

1 Hebt ge ooit begrepen waarom onze landsverdedigers zo langzaam en zo log de straatstenen moeten slijpen?

samen, terwijl links de grijze, gele, rozerode en witte nougats worden uitgestald en opengesneden. Op het middenpad schuifelt een dichtere menigte op en neer dan men ten onzent op feestdagen bijeen ziet. Veel vreemdelingen zijn eronder, maar ook veel Spanjaarden die de laatste sporen van een eigenaardige dracht uit hun kosmopolitische kledij hebben verbannen. Voor het overige zijn de mannen in de donkere *capa* gehuld, een laken mantel met brede kraag, doch zonder mouwen. De voorrand tot over de kin en soms tot over de neus omhoog trekkend, werpt de drager het rechteruiteinde over de linker-schouder, waardoor de schelrode, gele, blauwe, bruine of paarse voeringrand midden op de rug omvalt. De deftige vrouwen zijn meestal in het zwart gekleed met een zwarte doek om het hoofd, soms ook met de sierlijke, zwarte mantilla gekapt. Ongetwijfeld zijn er zeer mooie bij; maar de werking van menig paar grote, zwarte ogen wordt ernstig benadeeld door een geduchte haargroei onder de neus en zelfs onder de kin. Tussen deze langzaam en statig heen en weer slenterende, donkere gedaanten bewegen zich hemelsblauwe cavalisten, een enkele oranje-gesjaalde gitana en een paar Afrikanen, in kleurrijke lompen gehuld, wat sneller voort, terwijl de boeren met korte groenfluwelen broeken boven de witte kousen, paarse sjerpen onder de bruine openhangende vesten en platte zwarte hoeden op de veelkleurige doeken, waarmee zij hun kruinen omwinden, benevens de vissers, in blauwe kielen gedost met vuurrode mutsen op de zwarte haren, zo klankloos de stoffige grond met de witte hennepen sandalen beroeren dat zij veeleer schijnen te zweven dan te gaan. Zo goed als onbeweeglijk in deze gestadige stroom blijven de weinige politieagenten in hun lange donkere jassen, door een rode kraag en grijze sjakorand onvoldoende verlevendigd, alsmede de ontelbare bedelaars van allerlei ouderdom die de afzichtelijkste lichaamsgebreken onder versleten, gebloemde mantels ten toon stellen. Breekt omstreeks vier uur de wandeltijd aan, dan wordt het gedrang zó dicht dat het moeite kost de Rambla dwars over te steken, te meer daar nu ook het aantal rijtuigen sterk toeneemt en ettelijke ruiters on-

ophoudelijk heen en weer draven. Met het vallen van de avond en het ontsteken van de elektrische verlichting¹ vermindert het een poos; maar zodra de schouwburgen worden geopend zwelt het wederom aan en wanneer ook de ruime cafés worden verlicht, schijnt de stroom zijn golven zelfs diep in de huizen te hebben voortgestuwd. Tot laat in de nacht rollen de trams nog onafgebroken op en neer, worden de avonduitgaven der couranten luidkeels rondgevent, rammelen de dominostenen over de tafels der cafés en ruist onder de hoge platanen het stemmenrumoer, gepaard aan de muziek die nu en dan uit de publieke lokalen haar galmen naar buiten zendt. In de Rambla wordt het nooit duister, nooit stil; en als men nu weet dat deze levendigheid in de straten een weerklank heeft achter de hoge, nuchtere gevels, waar gedanst, gespeeld en muziek gemaakt wordt, waar de vreemdeling een gulle ontvangst te beurt valt en de huisvriend ongenood aan de etenstafel plaats neemt, met een vrijmoedigheid die bij ons volkomen onbekend is, dan kan het niet moeilijk meer zijn zich een denkbeeld te vormen van het luchthartige, gezellige leven in deze half Franse, half Spaanse stad.

Toch is de Barceloner eerst recht in zijn element wanneer hij de stadswoning voor het buitenhuis kan verruilen, waar vijvers en fonteinen koelte verbreiden, machtige *algarrobos*² brede schaduwen werpen en een verfrissende zeewind over de terrassen en door de vertrekken speelt. Dan offert hij aan het werk niet meer dan de hoogstnodige tijd, dan sluimert hij in de middaguren en geniet hij 's nachts, dan is de ganse helling van de Tibidabo één groot lusthuis van vrienden en verwanten en dan wordt er daarboven in de avondkoelte gedanst, croquet gespeeld, paardgereden, gekegeld, schijfgeschoten en gebiljart. De

¹ Barcelona is uitmuntend verlicht zowel door elektrisch licht als door gas. Ik hoor dat dit ook met de andere Spaanse steden het geval is. Het stadsbestuur ziet hier in dat het beste gas door de beste specialiteiten goedgekeurd, een straat slechts armzalig kan verlichten wanneer men de lantaarns te ver van elkaar plaatst. Of-schoon wij ons natuurlijk voor veel verlichter houden dan de Spanjaarden, hebben wij te dezer zake alleszins reden om beschaamd te blozen.

² Sint-jansbroodbomen.

torre is het troetelkind van de stedeling. Voor haar geeft hij zijn gewonnen geld uit; aan haar wijdt zich zijn fantasie; in haar bevaart hij zijn zeldzaamheden. Op zulke buitenverblijven zag ik een verzameling der vreemdsoortigste papegaaien, een nabootsing van een Alhambrazaal op een zevende van de ware grootte, marmeren beelden van beroemde beeldhouwers, grotten met stalactieten uit Mallorca overgevoerd, glazen kamers met glazen meubelen, aquariums met zonderlinge vissen, kristallen tempels van baccarat op eilandjes in vijvers gebouwd, spiegelende zolderingen uit Russische paleizen nagemaakt, broeikasten met Australische planten, ja, een ganse particuliere diergaarde waarin drie kamelen, een olifant, een krokodil, een giraf, lama's, kangoeroes, apen, flamingo's, pelikanen, zwanen, eenden, fazanten en alle kippensoorten van de wereld. Bedenk daarbij dat elk landhuis een stoomwerktuig of ten minste een windmolen behoeft om het nodige water te kunnen oppompen voor het voeden van de fonteinen, het drenken van de dieren en het besproeien van de planten, dat de Spanjaarden -uitstekende ruiters- verzot zijn op mooie paarden, dat het aanleggen van kunstverzamelingen hier volstrekt geen zeldzaamheid is en spreek dan als solide Hollander hoofdschuddend uw vonnis maar uit.

Misschien zegt ge dat zulk een luchtige, lustige leefwijze weinig geschikt is om aan het Spaanse vaderland ooit weer een ereplaats in de rij der volkeren te verzekeren. Meer dan een glimlach zult ge evenwel met deze uitspraak in Spanje niet oogsten. Voor de Spanjaarden, meer nog dan voor andere naties, is de politiek louter de kunst om in en buiten het parlement zijn tegenstanders uit het zadel te lichten en van hun blijvend recht op de eerste der ereplaatsen achten zij zich zó verzekerd dat zelfs de democratische Cataloniër u de volgende vergelijking zal opdissen:

- 4 Engelsen = 4 dronkaards
- 4 Fransen = 4 pochhanzen
- 4 Italianen = 4 gauwdieven

4 Oostenrijkers = 4 domoren
4 Duitsers = 4 lakeien
4 Russen = 4 slaven
4 Amerikanen = 4 kwakzalvers
4 Turken = 4 honden
4 Polen = 4 gulzigaards
4 Hollanders = 4 kooplieden
4 Zwitsers = 4 herbergiers
4 Portugezen = 4 grootsprekers

maar

4 SPANJAARDEN = 4 EDELLIEDEN

Nog enkele bijzonderheden

Voor alle moeite die ik mij gegeven heb om u te doen gevoelen welke indruk Barcelona op mij maakte, viel mij maar een schrale dank ten deel.

Ge zijt waarlijk al te veeleisend. Behalve toch dat ge nadere inlichtingen begeert aangaande de gewetensruimheid der Spaanse douaniers, eist ge beschrijvingen van kerken, musea en paleizen, opgaven van warmtegraden en getalsterkte der bevolking, een uitvoerige schildering van de wandelingen die ge rondom de stad vermoedt, mitsgaders een en ander aangaande de beroemde Barcelona-brandewijn.

Ik denk er niet aan mijn brieven te vullen met brokstukken uit reisboeken gekopieerd om hun op deze wijze een valse schijn van wetenschappelijkheid te geven. Stel ik dus omtrent een of ander punt uw nieuwsgierigheid niet tevreden, sla dan maar Germond de Lavigne, Murray of de anonieme *Illustrierten Führer durch Spanien und Portugal* op. Het ene reisboek is al onnauwkeuriger, onpraktischer en verouderder dan het ander; maar de schrijvers praten over alles met zóveel zekerheid en de